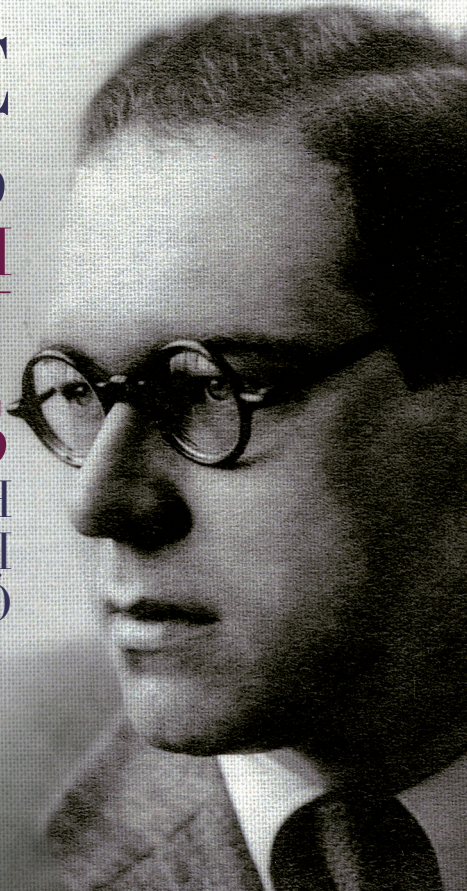

FERENC
FARKAS
SONGS FROM
SEVEN
DECADES

ANDREA MELÁTH
TÜNDE SZABÓKI
ISTVÁN DOMINKÓ

FERENC FARKAS (1905–2000)

SONGS FROM SEVEN DECADES

Öt francia trubadúr dallam / Five troubadour songs (1947) 5:02

Text in Hungarian by Sándor Weöres

[1]	1. Volez vos que je vos chant (Zengek néked íme, halld) / Would you have me sing for you	0:48
[2]	2. Belle Doette (Ó, szépséges húgom) / The beautiful Doette	1:24
[3]	3. Quant li rossignols s'es crie (Fényuszállal száll a hajnal) / When the nightingales exclaim	1:03
[4]	4. A pris ai qu'en chantant plour (Boldog vagyok míg könnyem) / I am pleased to cry by singing	1:15
[5]	5. Fort m'enoia, s'o auzes dire (Jaj, de sanyarú túrni nekem) / Some things annoy me, if I dare say	0:32

Eszterlanc / An Esther chain (1936) 6:15

Text in Hungarian by Ernő Számadó

[6]	1. Viola szerelmem / Violet, my love	1:28
[7]	2. Csillaghasú ég alatt / Under the starry sky	1:40
[8]	3. Békési föld / Land of Békés	1:58
[9]	4. Szivedet az Isten adta / God gave you your heart	1:09

Három dal / Three songs (1923–25) 4:47

Text in Hungarian

[10]	1. Ajánlás / Dedication (Text by Béla Balázs)	1:20
[11]	2. A Zozó levele / Letter to Zozo (Text by Endre Ady)	1:56
[12]	3. Virágének / Flower song (Text by János Samu)	1:31

Mély esti csendben / In the deep evening silence (1928) 2:14

Text in Hungarian by Gyula Juhász

Le Sylphe / The Sylph (1996) 1:08

Text in French by Paul Valéry

Gyöngy / A pearl (1939) 1:30

Text in Hungarian by Attila József

[16]	Fordulat / A turn (1939)	1:44
	<i>Text in Hungarian by Kálmán Harsányi</i>	
[17]	Láng / Flame (1941)	1:22
	<i>Text in Hungarian by Árpád Tóth</i>	
[18]	Sonnet VII de Louise Labé (1944)	3:01
	<i>Text in French by Louise Labé</i>	
[19]	Nyárvégi csillagok / Stars at the end of summer (1940)	3:10
	<i>Text in Hungarian by István Sinka</i>	
[20]	Milyen? / What is it like? (1996)	0:48
	<i>Text in Hungarian by Ernő Szép</i>	
[21]	Pour Isabelle / For Isabelle (1996)	0:43
	<i>Text in French by Charles Baudelaire</i>	
[22]	Spleen (1997)	1:26
	<i>Text in French by Charles Baudelaire: Les fleurs du mal LXXVI</i>	
	Két dal Kisfaludy Sándor verseire / Two songs to poems by Sándor Kisfaludy (1957)	5:38
	<i>Text in Hungarian by Sándor Kisfaludy</i>	
[23]	1. Szüretkor / Wine harvest	3:11
[24]	2. Napok jönnek / Days are coming	2:27
[25]	Schumann módjára / In the manner of Schumann	1:46
	<i>Text in Hungarian by László Dalos</i>	
[26]	Két pad / Two benches	4:46
	<i>Text in Hungarian by János Erdődy</i>	
[27]	Songs from the “Twelfth night” by Shakespeare: No. 3 Come away (1954)	2:04
	<i>Text in English by William Shakespeare</i>	

Virágoskert / Flower garden (1989–90)	9:45
<i>Text in Hungarian</i>	
[28] 1. Margaréta / Daisies (Text by József Erdélyi)	0:58
[29] 2. Fehér virág / White flowers (Text by István Kormos)	1:51
[30] 3. Leánykökörccsin / Anemones (Text by Lajos Áprily)	0:56
[31] 4. Klematisz / Clematis (Text by Zoltán Jékely)	1:18
[32] 5. A napraforgó / Sunflowers (Text by Dezső Kosztolányi)	1:24
[33] 6. Krizantém / Chrysanthemums (Text by László Nagy)	1:00
[34] 7. Derengő rózsza / Roses (Text by Attila József)	2:18
Régi temető / Old cemetery (1995)	4:07
<i>Text in Hungarian by Sándor Weöres</i>	
[35] 1. Bajusz Balázs voltam / I was Balázs Bajusz	0:39
[36] 2. Itt nyugszik a Fehér Sára / Here lies the Sára Fehér	0:36
[37] 3. Sütő Borcsa voltam / I was Borcsa Sütő	0:39
[38] 4. Im itt nyugszik Édes Ignác / Here lies Ignác Édes	0:27
[39] 5. Ime sírja Bakos Vincének / Here's the tomb of Vince Bakos	0:37
[40] 6. Láncoskuti Nagy Elek / Elek Nagy from Láncoskut	0:22
[41] 7. Én, Csibor Pál / I am Pál Csibor	0:47
Rosarium (1933–76)	8:47
<i>Text in Latin</i>	
[42] No. 2 Ave Maria	2:22
[43] No. 3 Laudes Mariae Virginis	2:15
[44] No. 4 Stabat Mater	2:29
[45] No. 5 Assumpta est	1:41
Három dal Shakespeare „Ahogy tetszik” című vígjátékából	5:28
Three songs from the comedy “As you like it” by Shakespeare (1937)	
<i>Text in Hungarian, translated by Lőrinc Szabó</i>	
[46] 1. Amiens dala / Amiens song	1:03
[47] 2. Dal / Song	2:23
[48] 3. Dal / Song	2:02

ANDREA MELÁTH

mezzo-soprano

(1–5, 10–12, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 23–24, 26, 27, 35–41, 46, 48)

TÜNDE SZABÓKI

soprano

(6–9, 13, 16, 18, 21, 25, 28–34, 42–45, 47)

ISTVÁN DOMINKÓ

piano

Sung in Hungarian (1–5, 6–9, 10–12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 23–24, 25, 26, 28–34, 35–41, 46–48),
French (14, 18, 21, 22), English (27) and Latin (42–45)

Lyrics available to download at:

www.hungaroton.hu/pdfs/songs32770.pdf

DDD Digital Stereo

Recording producer: Gusztáv Bárány • Balance engineer: János Győri • Editor: Gusztáv Bárány

Recorded on 29–30 June, 2015 at Hungaroton Studio.

Scores:

Kontrapunkt Music (1–5, 6–9, 10–12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23–24, 25, 26, 27, 28–34, 35–41),
Musica con Spirito Edition (42–45), Editio Musica Budapest (46–48)

Design and prepress: Béla Ujváry • Writer: László Gombos

English translation: Paul Merrick

© 2015 Fotexnet Kft. © 2015 Fotexnet Kft. • Catalogue No.: HCD 32770 • Made in Hungary

Songs from seven decades

In the 19th and 20th centuries recent earlier personalities were increasingly invested with the title “the last polymath” which, in a world of specialization and growing expansion, went hand in hand with a nostalgic glance to the past. To a certain extent among these notables we can include the Hungarian composer **Ferenc Farkas** (1905–2000), despite the fact that his creative activity concentrated on music, in which field he produced his permanent works. The features of a polymath showed in the diversity of his interests and his exceptionally wide knowledge, which fascinated his contemporaries and made him one of Hungary’s most popular personalities. In languages, poetry, literature and cuisine he counted as a real *bon vivant*, furthermore he was also a proficient painter in his youth. His communication skills were put to good use in his ability to speak twelve languages fairly fluently. On the basis of what he accomplished in music, however, we can in justice give him the name “musical polymath”.

Farkas’s seemingly limitless versatility characterized not only his musical forms, styles, sources of inspiration and instrumental combinations, but also his other activities over the course of a long life lasting a complete century. He was primarily a composer, but alongside this he was a teacher, répétiteur, choir conductor, orchestral pianist, school headmaster and operatic chorus director. In addition he was also active in public life and a writer on music. He taught at the Municipal Music School in Budapest (1935–41) and the Kolozsvár [Cluj-Napoca] Conservatoire (1941–44), where he was the director from 1943. In 1946 he founded the State Conservatoire of Music in

Székesfehérvár which he directed for two years, and for twenty-six years, beginning in January 1949, he was professor of composition at the Liszt Academy of Music, Budapest, succeeding Zoltán Kodály and Sándor Veress. From 1927–29 he was a répétiteur at the Municipal Theatre, from 1941–44 chorus director at the Hungarian National Theatre in Kolozsvár (in the last year also its musical director) and from 1945–46 chorus director at the Budapest Opera House. During his years at Székesfehérvár he conducted the Men’s Choir of the Hungarian State Railways and in 1934 collected folk music in the county of Somogy. He himself often rehearsed and conducted his incidental music written for films and the theatre. During the early 1930s he played the piano in many theatre orchestra pits, and later at the Székesfehérvár Music School he provided piano accompaniment for the students. Later on he was often the accompanist for his own songs.

Farkas composed in almost every genre and style. Among his roughly one thousand compositions we find side by side arrangements of folk and composed melodies, pieces for children, neo-classical works and twelve-tone compositions, together with orchestral works and singspiels, plus music for radio plays and operettas, chamber music demanding serious attention, modern cantatas and operas. The composer was well aware of the dangers of too much diversity, hence one of his main endeavours was to make sure that his individuality remained recognisable in all his works. He was fond of quoting lines by Rilke: “*O sage, Dichter, [...] Woher dein Recht, in jeglichem Kostüme, in jeder Maske Wahr zu sein?*” [Tell me, O Poet, ... whence comes your right, in

every dress, under every mask, to remain true?]) A role model and “mentor” was the Portuguese poet Fernando Pessoa, who published poems written in various styles under various names. Farkas was at home in the neo-classical, twelve-tone and folklore-inspired musical worlds. He easily adapted to the demands of operetta, and when composing for films he was able to improvise music to match any situation, place or mood. His “masks” are so life-like that those who know only one or two of his visages often fail to realize that there are also other Ferenc Farkases.

Amongst this diversity, according to his own admission, he felt closest to the vocal works because in them he could share with his listeners, using the most beautiful of instruments, the human voice, the inspiration he had found in his favourite writers and poets. Farkas never tired of investigating the gems of poetry, and he became a connoisseur of two thousand years of literature. His songs and choral music were inspired by around a hundred and eighty writers and poets, and as he himself told the present writer, he composed following the sound, flavour, feel and associations of the words, and this it was that helped him bring out hidden melodies from the texts. He always tried to preserve in his music the original languages of the poems and literary extracts he set, rather than use translations. In a career spanning eight decades he set texts in altogether sixteen languages. Pride of place is given to his native language, with around a hundred Hungarian poets, followed by two dozen French and twenty-two German writers. As well as these he composed numerous pieces in Latin, Italian, English and

Spanish, as well as others with words in Portuguese, Greek, Dutch, Basque, Danish, Romanian, Croatian, Slovakian and Malagasy. Using translations he wrote music with texts from Ukrainian, Bulgarian, Icelandic, Chinese, Persian and Udmurt.

Writing songs accompanied Farkas throughout his career. His first attempts at composition made while he was at primary and secondary school in Budapest during the years after 1910 were songs, and right up until the 1990s he composed around four hundred. Of these the present CD offers a colourful kaleidoscopic selection. The 21 ‘opuses’ heard here contain altogether 48 songs, either individually or as part of a set. The basis of the compilation was the selection made by the pianist István Dominkó in 2013, inspired by a series of seven lectures broadcast by Farkas on Petőfi Rádió in 1982 with the title “*Zenés magyar parnasszus. Farkas Ferenc dalai magyar költők verseire*” [A Hungarian musical Parnassus. Ferenc Farkas’s songs composed to poems by Hungarian poets], later published in 2005 in the volume *Vallomások a zenéről* [Talking about music] edited by the present writer. In these lectures the composer shared with listeners his relationship to Hungarian poets and the background to his writing the songs. As a result István Dominkó decided to find the songs and perform them in a concert with two excellent singers, Tünde Szabóki and Andrea Meláth. Most of the songs were, however, either unpublished or long out of print, so their revival, done with the help of the composer’s son András Farkas, was also a process of discovery and re-discovery. This recording supplements the Hungarian songs performed at the concert with songs in French, English and Latin.

The earliest songs on this CD are from the 1920s. Farkas was still a student in Albert Siklós's class at the Liszt Academy in 1923–25 when he composed *Három dal* [Three songs] to poems by Béla Balázs, Endre Ady and János Samu. In 1928, not long after graduating, he composed *Mély esti csendben* [In the deep evening silence] to words by Gyula Juhász. After his studies in Rome with Ottorino Respighi (1929–1931) there followed the song cycle *Eszterlánc* [An Esther chain] to poems by Ernő Számadó (1936), then *Gyöngy* [A pearl] by Attila József (1939), *Fordulat* [A turn] by Kálmán Harsányi (1939), *Nyárvégi csillagok* [Stars at the end of summer] by István Sinka (1940) and *Láng* [Flame] by Árpád Tóth (1941). It is surprising how even in his earliest surviving attempts Farkas handles with confidence the prosody of the literary texts, and sensitively elicits the musical aspects of the poetic images.

It is hard to explain why Farkas chose particular poems to set to music, why from one author he set six or eight poems, while from others, including his favourites, he only set one in decades. Sometimes he waited a long time for the moment of inspiration when he found in a poem what he could put into his, and only his, musical style. In his radio lectures he said of Endre Ady, the giant among Hungarian poets at the beginning of the century: *"for a long time I couldn't get to grips with his poetry. My youthful attempts remained incomplete torsos."* He was very fond of his friend János Samu, his former school-mate, three of whose poems he set to music, and periodically he returned to Gyula Juhász of whom he wrote: *"I very much like the melancholy, 'cello-like tone of his poetry, which I feel very close to"*. In the early

1930s he met Attila József several times when he was one of the regulars at the Saturday meetings in the Simpon Café, but they never got onto a personal footing. Only in 1939, after the poet died, did he start studying his poems, and then in a short time set six of them, among them the song *Gyöngy*, which in its simplicity is a true masterpiece.

The poet Farkas was in all probability the closest to both personally and mentally is Sándor Weöres. After the second world war both were for a time together in Székesfehérvár, where they developed a close personal and artistic friendship. Often the poet's ink was hardly dry on the paper when the music for the poem was ready. Very popular in Hungary, the rhythm and characteristic accents of Weöres's poetic genius do indeed cry out for music. It is not by chance that more than thirty of Farkas's works were inspired by his poetry. A reversal of the poetry/music relationship is exemplified by the *Öt francia trubadúr dallam* [Five troubadour songs] (1947), in which Farkas composed simple accompaniments to the medieval French troubadour melodies, and Weöres only later wrote Hungarian poems to the existing music.

The following decade saw the composition of *Két dal Kisfaludy Sándor verseire* [Two songs to poems by Sándor Kisfaludy] (1957), and also possibly *Schumann módjára* [In the manner of Schumann] to a poem by László Dalos and *Két pad* [Two benches] to one by János Erdődy. Whereas in the accompaniment to the troubadour melodies he adapted to the music of middle ages, in setting Kisfaludy from the turn of the 18th and 19th centuries he evoked the music of the Biedermeier period. The

songs were composed for simple practical reasons – Farkas was planning to write incidental music for a play about the poet, and in order to enter the atmosphere of the period, he composed songs to the poet's *Szüretkor* [Wine harvest] and *Napok jönnek* [Days are coming]. In the end the incidental music was not written, but Hungarian music was the richer for an 18th century sung mazurka and a romance. These pieces make up for the absence in Hungarian musical history of worthy settings of Kisfaludy and his contemporaries in their own day. Similarly when Schumann was alive no Hungarian songs to match the German master were composed in Hungary, so Farkas put on a mask and imagined himself living in another century.

The melodic world of Shakespeare's England is evoked by the *As you like it* songs and *Come away* from *Twelfth night*. There is no trace here of second-hand emotion or practising a style: a complex musical world opens up before us, whose musical motives recall the melodic features of the late renaissance and early baroque, yet with music also replete with characteristics from the 18th and 20th centuries. By combining unusually the elements of classical and popular music Farkas addresses us with a personal voice in music bubbling with life and energy, behind which the composer seems to be giving a wink to the audience. Both pieces were written for Shakespeare performances in the Hungarian National Theatre, with Hungarian words by Lőrinc Szabó. The *As you like it* songs were originally performed in 1937 in the translation by Jenő Rákosi, but the following year Farkas revised them for the new translation by Lőrinc Szabó. After the war the National Theatre performed

Twelfth night in 1954 with Farkas's incidental music, from which the composer took four songs to make a song cycle (including No. 3 *Come away*). These can be sung with Shakespeare's original words as well with the Hungarian text.

Farkas was also inspired by renaissance poetry in 1944 when he composed the *Sonnet VII de Louise Labé*, though here we find no trace of the styles of early music. This sonnet by France's most well-known 16th century female poet, Louise Labé, inspired the composer to write a song of exceptional beauty and unusual mood. Farkas already in his youth felt an attraction towards the French language and French culture and was very much interested in modern art, in particular the French and Italian avant garde. He also admired early church music and during his time as a student in Rome he participated in the choral lessons given by Raffaele Casimiri, editor of the works of Palestrina. His actual composition of church music began only in 1962 at the instigation of a Piarist priest friend, Lajos Maklári. In the thirties sacred music appeared only as part of his music for a film or a play, and with one isolated exception it is all lost. The exception is the *Ave Maria* of 1933 composed for a wedding scene in a film, and was added by the composer in 1969 to a Latin song cycle of three songs entitled *Rosarium*. Six years later he augmented the cycle with two more songs (*Salve Regina*, No. 1 and *Laudes Mariae Virginis*, No. 3), thus making the five Marian songs known today, the early *Ave Maria* being No. 2. In the score published in 1994 Farkas only included Nos. 2–5 and these feature on this CD.

Over the decades Farkas's style became simplified and his musical texture increased in density. He responded to the challenges of his time by writing music that was truly 20th century, yet remaining to the end melodic and harmonious. This can be seen in the song cycle he composed at the age of 85 entitled *Virágoskert* [Flower garden] (1989–90), in which each of the seven songs is inspired by a different poet, and portrays a different flower (daisy, lily, windflower, clematis, sunflower, chrysanthemum and rose). The set of songs *Régi temető* [Old cemetery] (1995) consists of similar portraits composed to seven witty epitaphs by Sándor Weöres. The ambivalence between cemetery (gallows) humour and serious reality is evident not only in the poems, but is enhanced by the music's multiple interpretations of it.

One of the last works of Farkas on this CD is the song *Milyen?* [What is it like?] composed when he was 91 years old to a poem by Ernő Szép. Its severe compactness and almost totally unison writing brings to mind the masterpieces of the old Franz Liszt. Its more active partner is *Le Sylphe* (1996) after Paul Valéry in which a sequential basic motive is obsessively repeated a number of times.

Farkas's attachment to Charles Baudelaire lasted all his life. The first definite information we have dates from 1923–24 when the composer spent a year studying at the University of Economics and at Christmas travelled with his fellow students to the banks of the Seine for two weeks. According to his memoirs "this was my first window onto the world abroad, in the direction of the Latin peoples. ... I bought a volume of Baudelaire and a cheap tie." He later made frequent reference to the French poet, though the

first time he set him to music was exactly 70 years later as part of a song cycle (*Orpheus respiciens*, No. 3) in 1993. In 1996 he composed the song *Pour Isabelle* to the poem *Le coucher du soleil romantique* from *Les Feurs du mal* for his granddaughter Isabelle Farkas. From the same volume he took the words of *Spleen* in 1997 for his third and last setting of Baudelaire. The 92 year-old composer ended the song musically with a question, or rather left it open-ended. One of the last of his four hundred songs, its first sentence was one of his favourite quotations: "*J'ai plus de souvenirs que si j'avais mille ans.*" [I have more memories than if I'd lived a thousand years].

László Gombos

Andrea Meláth

The singer artist started her higher education at the Liszt Academy of Music in Budapest, where she received a teacher's diploma in 1995.

Already while studying at the Academy she participated in numerous festivals in Hungary and abroad. She won the 3rd prize of the Wigmore Hall International Song Competition in 1999 in London. Different scholarships were awarded to her: Bayreuth (1996), The Fischer Annie Scholarship (1998). Since 1998 she is a permanent guest artist at the Hungarian State Opera House in Budapest.

For her high level interpretation of contemporary music she received the Artisjus Award. In 2001 she was granted the Liszt Ferenc Award. In 2007 Ms. Meláth was awarded the most highly valued Hungarian music prize, the Bartók–Pásztory Prize.

She has worked with a large number of eminent conductors such as Zoltán Kocsis, Iván Fischer, Tamás Vásáry, Adám Fischer, Yuri Simonov, Helmuth Rilling, Zoltán Peskó, Muhai Tang, Michail Jurowski, András Ligeti, György Ráth and Howard Williams.

Ms. Meláth's major roles: Judith (Bluebeard's Castle), Dorabella (Così fan tutte), Sesto (La clemenza di Tito), Rosina (Il barbiere di Siviglia), Orlofsky (Die Fledermaus).

Since 2012 she teaches solo singing on the faculty vocal opera studies at the Liszt Academy of Music in Budapest.

www.melathandrea.com

Tünde Szabóki

The Hungarian soprano started her career at the Béla Bartók Secondary School of Music in Budapest and continued her studies at the Teacher Training School of Ferenc Liszt College of Music, at the Liszt Academy of Music and at the Music Academy of Graz, Austria. She also took part in the masterclasses of KS. Hanne-Lore Kuhse and KS. Astrid Varnay.

She has been the finalist at several voice competitions including the Belvedere Singing Competition in Vienna (special prize, 1994), the International Singing Competition "Ferruccio Tagliavini" for opera singers in Deutschlandsberg (place 4 and audience award, 1997) or at the Hilde Zadek Voice Competition in Passau (special prizes, 2000).

At the beginning of her career, she focused on oratorios and she gathered momentum as an opera singer at concerts given in Austria. Her most prestigious opera venues include the Gran Teatre del Liceu in Barcelona, Prinzregententheater in Munich, the Hungarian State Opera in Budapest, the National Theatre of Miskolc, the Petöfi Theatre of Sopron (both located in Hungary), the Oper Klosterneuburg and various Viennese venues including Theater an der Wien, Musikverein, Konzerthaus, Stephansdom and Augustinerkirche. Since 2009, she has been a regular guest at the Wagner Festival of Budapest.

She has been the soloist of several illustrious Hungarian and international orchestras such as the Presidential Symphony Orchestra (Ankara), the Budapest Festival Orchestra, Capella Savaria (Szombathely), Concerto Budapest, the Danubia

Orchestra Óbuda, the French Radio Orchestra, the Graz Symphony Orchestra, the Istanbul State Symphony Orchestra, the Hungarian National Philharmonic Orchestra, the MAV Symphony Orchestra, the Hungarian Radio Symphonic Orchestra, the Munich Philharmonic Orchestra, Orfeo Orchestra, the Pannon Philharmonic Orchestra, the Slovenian Philharmonic Orchestra, and the symphony orchestras of major Hungarian towns including Debrecen, Győr, Szeged and Szombathely.

She has worked with a large number of celebrated conductors including Heinrich Bender, Ádám Fischer, Iván Fischer, Lawrence Foster, Zsolt Hamar, Domonkos Héja, Gergely Kesselyák, Ken-Ichiro Kobayashi, Zoltán Kocsis, Imre Kollár, János Kovács, András Ligeti, Fabio Luisi, Ervin Lukács, Andrés Orozco-Estrada, Donald Runnicles, Yuri Simonov, György Vashegyi and Tamás Vásáry.

In 2011, she was awarded with the Liszt and the Artisjus Prize.

István Dominkó

He was born in Zalagereszeg in 1971. He obtained his degree of chamber music and piano teacher in 1994, and went on to study at the Liszt Academy of Music where he obtained his diploma as a pianist in 1996. His tutors at the Academy included Edit Hambalkó, Kornél Zempléni and Márta Gulyás. In 2000, he was awarded a scholarship at the Academy's Doctoral School and defended his dissertation focusing on Robert Schumann's music in 2008 with summa cum laude. In 2013, he won a postdoctoral scholarship

from the Liszt Academy of Music and conducted a research project on Ferenc Farkas' vocal works composed for Hungarian poems.

He tours extensively at home and abroad as both a soloist and a chamber musician. He is a regular performer at Hungary's most prominent musical festivals and there is a large number of sound and video recordings attesting to his versatility.

He is also renowned for his activities as a teacher: since 1996 has taught piano at Eötvös Loránd University's Department of Music (as a lecturer) and he also acts as the pianist of the Kodály Zoltán Hungarian Choir School. In 2015, he obtained the degree of "master teacher", and he has been working on behalf of the country's Educational Authority as a public education expert. He is the artistic leader of the HÍD (Bridge) Chamber Ensemble, one of the founder artists of the Crescendo Summer Institute set up in 2004, and he is also the founder and music director of STELLA Recording Studio in Budapest.

www.stellahangstudio.hu/linkek/dominko.html

Hét évtized dalai

A 19–20. században a közelmúlt jeles személyiségeit egyre gyakrabban ruházták fel az „utolsó polihisztor” címmel, ami az áttekinthetetlenül váló és specializálódó világban nosztalgikus múltba tekintéssel járt együtt. Bizonyos szempontból e kiválóságok közé sorolható **Farkas Ferenc** (1905–2000) magyar zeneszerző is, annak ellenére, hogy alkotóként csak a zene területére koncentrált és ott hozott létre maradandót. Polihisztorvonások jelentek meg sokoldalú érdeklődésében és kivételes műveltségében, amellyel elbűvölte kortársait és lett hazája egyik legnépszerűbb személyisége. Igazi életművészként „szakértőnek” számított a nyelvek, a költészet, az irodalom és a konyhaművészet terén, sőt fiatalon sikerral próbálkozott a festéssel is. Kapcsolatteremtő képességét azáltal is kamatoztatta, hogy 12 nyelven beszélt többé-kevésbé folyékonyan. Amit azonban saját területén vitt véghez, annak alapján joggal nevezhetjük a „zene polihisztorának.”

Nem csupán Farkas műfajait, stílusait, inspirációs forrásait és hangszer-összeállításait jellemzi a szinte végtelen sokféleség, hanem azokat a tevékenységeket is, amelyeket kivételesen hosszú, egy teljes évszázadot átfogó pályája során végzett. Elsősorban zeneszerző volt, emellett tanár, korrepetitor, kórusvezető, karmester, zenekari zongorista, iskolaigazgató és operai karigazgató, továbbá közéleti szereplőként és zenei íróként is tevékeny volt. Tanított a Székesfővárosi Zeneiskolában (1935–41) és a Kolozsvári Konzervatóriumban (1941–44), melynek 1943-tól igazgatója is volt. 1946-ban ő alapította és két éven át irányította a Székesfehérvári Állami Zenekonzervatóriumot, majd 1949 januárjától

25 és fél éven át – Kodály Zoltán és Veress Sándor utódaként – a budapesti Zeneakadémia zeneszerzestanára volt. Korrepetitor és karmester volt a Városi Színházban (1927–29), karigazgató a Kolozsvári Nemzeti Színházban (1941–44, az utolsó évben egyúttal zeneigazgató is) és a budapesti Operaházban (1945–46). Székesfehérvári éveiben a MÁV férőkarát vezette, 1934-ben népzénet is gyűjtött Somogy megyében. Filmzenéit és színpadi kísérőzenéit gyakran maga tanította be és vezényelte. A 30-as évek első felében számos színház zenekarában zongorázott, majd a Székesfővárosi Zeneiskolában ő látta el a növendékek zongorakiséretét. Saját dalait később is gyakran kísérte zongorán.

Farkas szinte valamennyi műfajban és stílusban komponált. Mintegy ezer alkotása között jól megférnek egymás mellett a népzenei és történeti dallamok feldolgozásai, a gyermekdarabok, a neoklasszikus művek és a dodekafon kompozíciók, valamint a zenekari művek, daljátékok, rádiójátékok és operettek mellett az elmélyült figyelmet igénylő kamaraművek, modern kantáták és operák. A sokféleségből adódó veszéllyel a zeneszerző is tisztában volt, ezért egyik legfőbb törekvése az volt, hogy valamennyi művében felismerhető legyen az egyénisége. Rilke sorait szerette idézni: „*Mondd költő, [...] Honnan jogod, hogy bármely jelmezben, minden álarcban igaz légy?*” Példaképei, „lelki rokonai” között volt a portugál költő, Fernando Pessoa, aki számos név alatt publikálta többféle stílusban írt verseit. Farkas természetesen mozgott a neoklasszika, a dodekafónia, a folklórizmus és a posztromantika világában, könnyen alkalmazkodott az operett stílárís követelményeire, filmzenéi készítésekor

pedig bármilyen szituációnak, környezetnek és hangulatnak megfelelően tudott zenét rögtönözni. „Álarcai” annyira élethűek, hogy azok, akik csupán egy vagy két arcát ismerik, gyakran nem is gondolják, hogy másfajta Farkas Ferenc is létezik.

Ebben a sokféleségben, saját bevallása szerint, a vokális művek álltak a legközelebb hozzá, mivel itt a legszebb hangszer, az emberi hang segítségével oszthatta meg hallgatóival azokat az inspirációkat, amelyeket kedves írói és költői révén szerzett. Soha nem szűnő érdeklődéssel kutatta fel a poézis gyöngyszemeit, és lett kétezer év irodalmának avatott ismerője. Dalaiban és kórusműveiben mintegy 180 író és költő ihlette muzsikára, és amint e sorok írójának elmondta, a komponálás során a szavak hangzását, ízét, zamatát és asszociációit követve bontotta ki a szövegben rejlő dallamokat. Mindig törekedett arra, hogy alkotásaiban a versek és prózai részletek ne csak fordításban, hanem az eredeti nyelven is megszólaljanak. Nyolc évtizedet felölölő alkotói pályáján összesen 16 nyelven zenésített meg szövegeket. Első helyen, közel száz magyar költő ihletésével saját anyanyelvén áll, melyet 24 francia és 22 német szerző szövegei követnek. Emellett számos latin, olasz, angol és spanyol darabot komponált, de portugál, görög, holland, baszk, dán, román, horvát, szlovák és malgas nyelvű művekkel is gazdagította a zeneirodalmat. Csak fordításban zenésített meg ukrán, bolgár, izlandi, kínai, perzsa és udmurt szövegeket.

A dalok komponálása Farkas egész pályáját végigkísérte. Az 1910-es években Budapesten, általános- és középiskolás tanulmányai idején e műfajjal kezdte meg zeneszerzői kísérletezéseit,

és a 90-es évek végéig mintegy négyszáz dalt írt. Jelen lemezalbum ezekből ad színes, kaleidoszkópszerű válogatást. Az elhangzó 21 „opusz”-ban 48 dal található önállóan vagy dalciklus részeként. Az összeállítás kiindulópontja Dominkó István zongoraművész 2013-as válogatása volt, amelyet Farkas egyik előadássorozata ihletett. A hét előadás eredetileg *„Zenés magyar parnasszus. Farkas Ferenc dalaí magyar költők verseire”* címmel hangzott el 1982-ben a Petőfi Rádióban, majd e sorok írójának közreadásában jelent meg 2005-ben a *Vallomások a zenéről* kötetben. A zeneszerző itt a magyar költőkhöz fűződő viszonyát és a dalok keletkezési hátterét osztotta meg a rádióhallgatókkal. Ennek nyomán Dominkó István elhatározta, hogy megismeri a szóban forgó dalokat és egy koncertre valót meg is szólaltat két kiváló énekesnő, Szabóki Tünde és Meláth Andrea segítségével. A művek többsége azonban még nem jelent meg nyomtatásban vagy régóta nem kapható, így a megismerés a szerző fia, Farkas András segítségével egyben felfedezést, ill. újralfedezést is jelentett. A koncerten elhangzott válogatás magyar dalaí a lemezfelvétel idejére francia, angol és latin nyelvű darabokkal egészültek ki.

A lemezen szereplő legkorábbi dalok az 1920-as évekből valók. Farkas még Siklós Albert zeneakadémiai osztályában töltött tanulóéveiben, 1923–25 között komponálta a *Három dalt* Balázs Béla, Ady Endre és Samu János verseire, és 1928-ban, nem sokkal diplomája átvételét követően a *Mély esti csendben* című Juhász Gyula-dalt. Ezeket a Rómában, Ottorino Respighi mesteriskolájában eltöltött tanulmányai (1929–1931) után követte az *Eszterlánc* című dalciklus Számadó Ernő verseire

(1936), majd a **Gyöngy** József Attila (1939), a **Fordulat** Harsányi Kálmán (1939), a **Nyárvégi csillagok** Sinka István (1940) és a **Láng** Tóth Árpád költeményére (1941). Meglepő, hogy Farkas már első fennmaradt kísérletei esetében is milyen biztonsággal, tökéletes prozódiai tudással nyúlt az irodalmi szövegekhez, milyen érzékenyen bontotta ki a költői képek zenei vonatkozásait.

Nehéz magyarázatot találni arra, hogy Farkas miért ezt vagy azt a verset választotta ki megzenésítésre, egy-egy szerzőtől miért használt fel 6-8 költeményt, amíg másoktól, talán éppen kedvenceitől, évtizedek alatt csupán egyetlen egyet. Olykor hosszú időn át várt arra az ihlető pillanatra, hogy egy versben megtalálja azt, ami éppen az ő és csak az ő stílusában önthető zenébe. A századelő költőórájáról, az ellenállhatatlan Ady Endréről nyilatkozta említett rádióelőadásában: „*költészetét sokáig nem sikerült meghódítanom a magam számára. Ifjúkori kísérleteim befejezetlen torzók maradtak.*” Nagyon kedvelte egykori iskolatársát és barátját, Samu Jánost, akitől 3 költeményt zenésített meg, és időről időre visszatért Juhász Gyulához, akiről így írt: „*nagyon szerettem ezt a borongós, egyéni mélyhúrú költészetet, mely nagyon közel áll hozzám.*” József Attilával többször találkozott az 1930-as évek elején, amikor ő is a Simpon Kávéház szombati törzsvendégei közé tartozott, személyes kapcsolatba azonban nem kerültek. Verseit is csak a költő halála után, 1939-ben kezdte tanulmányozni, de akkor rövid időn belül hat versét is megzenésítette. Közéjük tartozik a **Gyöngy** című dal, amely a maga egyszerűségében is valódi mestermű.

A költők közül Farkas minden bizonnyal Weöres Sándorhoz állt a legközelebb személyiségében

és szellemiségében egyaránt. A 2. világháborút követően mindketten Székesfehérvárra kerültek egy időre, és szoros baráti és alkotói kapcsolatot alakítottak ki. Gyakran szinte még meg sem száradt a tinta a papíron, és már készült is a vershez a muzsika. A Magyarországon igen népszerű költőzenesi verseinek ritmikája, jellegzetes hanglejtése valósággal zenéért kiált. Nem véletlen, hogy Farkas 30-nál is több művét inspirálta Weöres művésze. A vers és zene kapcsolatának fordított példáját mutatja az **Őt francia trubadúr dallam** (1947), amelyben Farkas a középkori francia trubadúr dallamokhoz egyszerű kíséretet komponált, Weöres pedig utólag, a meglévő zenéhez írta a magyar verseket.

A következő évtized termése a **Két dal Kisfaludy Sándor verseire** (1957), és feltehetően a **Schumann módjára** Dalos László, ill. a **Két pad** Erdődy János költeményére. Amíg a trubadúr dallamok kíséretében Farkas a középkor zenei világához alkalmazkodott, a 18–19. század fordulóján élt Kisfaludy megzenésítésekor a biedermeier kor muzsikáját keltette életre zenéjével. A dalok keletkezésének egyszerű praktikus oka volt: Farkas kísérozénét tervezett egy, a költőről szóló vigjátékhoz, és hogy beleélje magát a korszak hangulatába, dalokat komponált a költő **Szüretkor** és **Napok jönnek** című verseire. A kísérozene végül nem készült el, de a magyar zene gazdagabb lett egy 18. század végi énekel mazurkával és egy románcal. E művek hiánypótló szerepet töltenek be a magyar zenetörténetben, mivel Kisfaludy és kortársai verseinek nem akadt a maguk idején méltó megzenésítője. Ugyanígy Schumann korában sem születtek a német mesterével párhuzamba állítható

magyar dalok, így Farkas álcot öltött és beleélt magát egy másik század világába.

Shakespeare korának angol dallamosságát idézik az **Ahogy tetszik** dalok és a **Come away** a *Vízkereszt* című vígjátékból. Szó sincs itt utánézésről vagy stílusgyakorlatokról: egy összetett zenei világ jelenik meg előttünk, amelyben a motívumok többsége a késő reneszánsz és kora barokk dallamfordulataira emlékeztet, de a művek tele vannak a 18. és a 20. század jellegzetességeivel is. A komoly és populáris zenei elemek egyedi kombinációjával pedig Farkas Ferenc szól hozzánk személyesen, az élettelen pezsgő zene mögül szinte kikacsintva a hallgatónak. Mindkét darab a Magyar Nemzeti Színház Shakespeare-előadásaihoz készült, mindkettő magyar nyelven, Szabó Lőrinc verseire. Az *Ahogy tetszik* dalok eredetileg 1937-ben, Rákosi Jenő fordításával születtek meg, de a következő évben Farkas átdolgozta azokat Szabó Lőrinc új fordításához. A világháború után, 1954-ben mutatta be a Nemzeti Színház a *Vízkeresztet* Farkas kísérőzenéjével, amelyből a szerző négy dalt emelt ki dalciklusként (közöttük a 3. a *Come away*). Ezek a magyar mellett Shakespeare angol szövegével is énekelhetők.

Szintén reneszánsz költészet ihlette Farkast 1944-ben a **Sonnet VII de Louise Labé** írásakor, de itt nyomát sem leljük a régmúlt zenei stílusainak. A 16. század legismertebb francia költőnője, Louise Labé szonettje egy különleges szépségű és egyéni hangvételű dalra inspirálta a zeneszerzőt. A francia nyelvhez és kultúrához Farkas már fiatal korában vonzódott, nagyon érdekelte a kortárs művészet, különösen a francia és olasz gyökerű avant garde. A régi egyházi zenét is csodálta, római tanulmányai idején részt

vett Raffaele Casimirinek, a Palestrina-művek közreadójának kórusóráin, az aktív komponálást azonban csak 1962-ben kezdte meg egy piarista barátja, Maklári Lajos ösztönzésére. A 30-as években csupán filmzenéiben és kísérőzenéiben fordult elő néhány szakrális zenei részlet, ezek azonban egy kivétellel elvesztek. A kivétel az 1933-as **Ave Maria**, amely egy film esküvői jelenetében születt meg, és amelyet 1969-ben az akkor még háromteteles dalciklusában, a latin nyelvű **Rosariumban** használt fel. Hat év múlva két darabbal (**Salve Regina**, No. 1 és **Laudes Mariae Virginis**, No. 3) bővítette a ciklust, és így állt össze a ma ismert 5 Mária-ének, amelyben a legkorábbi, az *Ave Maria* a 2. helyre került. Farkas az 1994-es kottakiadásban végül csak a No. 2–5 dalokat jelentette meg, ezek hallhatók a jelen lemezen is.

Farkas stílusa az évtizedek folyamán leegyszerűsödött, zenéje egyre tömörebbé vált. A mester úgy adott választ kora kihívásaira, hogy miközben valódi 20. századi muzsikát komponált, mindvégig megmaradt dallamosnak és harmonikusnak. Ezt figyelhetjük meg a 85 évesen komponált **Virágoskert** című ciklusban (1989–90), melynek mind a hét dalát más költő ihlette, és valamennyi egy-egy virág (margaréta, fehér virág, leánykőkörcsin, klemátisz, napraforgó, krizantém, rózsza) portréját ábrázolja. Hasonlóképp portrékból áll a Weöres Sándor hét tréfás sírfeliratát megzenésítő **Régi temető** (1995) című sorozat. A temetői (akasztófa) humor és a komor valóság ambivalens viszonya nem csak a versekben marad nyitva, hanem a zene is többféle értelmezést tesz lehetővé.

A lemezalbum egyik legkésőbbi darabja a 91 évesen, Szép Ernő versére komponált *Milyen?* című dal, melynek végletes tömörsége, szinte mindvégig unisono vonalvezetése Liszt Ferenc időskori remekműveit juttatja eszünkbe. Mozgalmasabb párja a Paul Valéry nyomán írt *Le Sylphe* (1996), amely szinte rögeszmeszerűen ismétli többször a mű szekvenciára épülő alap gondolatát.

A Charles Baudelaire-hez fűződő viszony Farkas egész életét végigkísérte. Az első biztos adatunk 1923–24-ből van, amikor a komponista egy tanévet a Közgazdasági Egyetemen töltött, és karácsonykor tanuló társaival két hétre a Szajna-parti városba utazott. Visszaemlékezése szerint „ez volt az az ablak, amelyet elsőként nyitottak ki számomra a külföld felé, a latin népek kultúrájának irányába. ... Baudelaire-kötetet vettem és egy olcsó nyakkendőt.” Később gyakran hivatkozott a francia költőre, az első megzenésítésére azonban csak kerek 70 évvel később, 1993-ban került sor egy dalciklus részeként (*Orpheus respiciens*, No. 3). Majd 1996-ban unokájának, Isabelle Farkasnak komponálta a *Pour Isabelle* című dalt a *Romlás virágai* (*Les Feurs du mal*) *Le coucher du soleil romantique* című versére. Ugyanebből a kötetből vette egy évvel később harmadik és utolsó Baudelaire-dala, a *Spleen* (1997) szövegét. A 92 éves mester zeneileg kérdéssel zárta, vagy inkább hagyta nyitva ezt a dalt, a négy száz közül az egyik utolsót, melynek első mondata kedves idézetei közé tartozott: „*J'ai plus de souvenirs que si j'avais mille ans*” (*Emlékeim több, mint ha ezer éves lennék*).

Gombos László

Meláth Andrea

A művész felsőfokú tanulmányait a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen kezdte, ahol 1995-ben tanári, majd 1998-ban énekművészi diplomát szerzett Sziklay Erika növendékeként.

Már egyetemi éveitől kezdve számos fesztiválon szerepelt mind Magyarországon, mind külföldön. A Wigmore Hall Nemzetközi Énekversenyen 3. helyezést ért el (London, 1999); 1996-ban a Bayreuth-i Ünnepi Játékokon ösztöndíjként vett részt, két évvel később Fischer Annie-ösztöndíjas volt. 1998 óta a Magyar Állami Operaház állandó vendégművésze.

A kortárs magyar zeneművek bemutatása és megismertetése végett elnyerte az Artisjus Zenei Alapítvány díját. 2001-ben Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki, majd 2007-ben Bartók–Pásztory-díjjal ismerték el művészetét.

Olyan jeles karmesterekkel dolgozott együtt, mint Kocsis Zoltán, Fischer Iván, Vásáry Tamás, Fischer Ádám, Jurij Szimonov, Helmuth Rilling, Peskó Zoltán, Muhai Tang, Michail Jurovski, Ligeti András, Ráth György vagy Howard Williams.

Főbb szerepei: Judit (A kékszakállú herceg vára), Dorabella (*Così fan tutte*), Sextus (Titus kegyelme), Rosina (A sevillai borbély), Orlovsky (A denevér).

2012 óta a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Ének Tanszékének oktatója.

www.melathandrea.com

Szabóki Tünde

A szoprán művésznő tanulmányait a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Tanárképző Intézetében, a Zeneakadémián és a grazi Zeneművészeti Egyetemen végezte. Mesterkurzusokon Ks. Hanne-Lore Kuhse és Ks. Astrid Varnay osztályait látogatta.

Több rangos énekverseny finalistája: Belvedere énekverseny, külföldi (Bécs, 1994); Tagliavini énekverseny, 4. helyezés és közönségszavazás (Deutschlandsberg, 1997); Hilde Zadek énekverseny, külföldi (Passau, 2000).

Énekesi profiljában eleinte az oratorikus műfaj dominált, operaénekesi pályafutása Ausztriában indult el. Fellépett a barcelonai Gran Teatre del Liceuban és a müncheni Prinzregententheaterben, a Magyar Állami Operaházban, a Miskolci Nemzeti Színházban, a Soproni Petőfi Színházban, a Klosterneuburgi Operafesztiválon, a Theater an der Wien színpadán, a bécsi Musikvereinben és Konzerthausban, a Stephansdomban és az Augustinerkircheben. 2009 óta rendszeres vendége a Budapesti Wagner-napoknak.

Számos kitűnő külföldi és hazai zenekar vendégszólístája: Ankarai Elnöki Szimfonikus Zenekar, Budapesti Fesztiválzenekar, Capella Savaria, Concerto Budapest, Óbudai Danubia Zenekar, Francia Rádió Zenekara, Grazi Szimfonikusok, Isztambuli Szimfonikusok, Magyar Nemzeti Filharmonikusok, MÁV Szimfonikus Zenekar, MR Zenekar, Müncheni Filharmonikusok, Orfeo

Zenekar, Pannon Filharmonikusok, Szlovén Filharmónia, valamint a Debreceni, Győri, Szegedi, Szombathelyi Szimfonikusok.

Olyan neves karmesterek irányítása alatt énekelt, mint Heinrich Bender, Fischer Ádám, Fischer Iván, Lawrence Foster, Hamar Zsolt, Héja Domonkos, Kesselyák Gergely, Kobajasi Ken-ichiro, Kocsis Zoltán, Kollár Imre, Kovács János, Ligeti András, Fabio Luisi, Lukács Ervin, Andrés Orozco-Estrada, Donald Runicles, Jurij Szimonov, Vashegyi György, Vásáry Tamás.

2011-ben Liszt-díjat és Artistus-díjat kapott.

Dominkó István

A zongoraművész 1971-ben született Zalaegerszegen. 1994-ben zongoratanári-kamaraművészi, 1996-ban pedig zongoraművészi diplomát szerzett a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen, ahol többek között Hambalkó Edit, Zempléni Kornél és Gulyás Márta voltak a tanárai. 2000-től ösztöndíjas hallgatója volt a Zeneakadémia Doktori Iskolájának: Robert Schumann művészetével foglalkozó doktori disszertációját 2008-ban védte meg summa cum laude minősítéssel. 2013-ban a Zeneakadémia Posztdoktori Ösztöndíjának nyerteseként kutatást végzett Farkas Ferenc magyar költők verseire komponált vokális műveivel kapcsolatban.

Rendszeresen koncertezik itthon és külföldön, szólókoncertjei mellett aktívan tevékenykedik mint kamarazenesz. Fellépett a legjelentősebb hazai művészeti fesztiválokon, játékaról számos hang- és képfelvétel tanúskodik.

Zenepedagógiai munkája szintén kiemelkedő: 1996 óta az Eötvös Loránd Tudományegyetem Zenei Tanszékén egyetemi adjunktus, emellett a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola zongoratanára. 2015-től elnyerte a mesterpedagógus fokozatot, valamint az Oktatási Hivatal megbízásából köznevelési szakértőként is dolgozik. A 2004 óta megrendezésre kerülő Crescendo Nemzetközi Nyári Művészeti Akadémia egyik alapítója és művésztanára, a HÍD Művészeti Alkotóközösség művészeti vezetője, valamint a STELLA Hangstúdió alapítója és zenei rendezője.

www.stellahangstudio.hu/linkek/dominko.html

